

Xavier Úcar

Els professionals d'allò socioeducatiu com a investigadors: la creació de coneixement

Recepció: gener 2016 / Publicació: abril 2016

Resum

El present article pretén fer una reflexió sobre com se genera la recerca i la creació de coneixement per part dels professionals de l'àmbit socioeducatiu. Parteix de la idea que fer front a qualsevol problema, primer, ens obliga a repensar el que ja sabem. Segon, ens porta a fer-nos preguntes noves. Tercer, ens convida a buscar informació i recursos per trobar nous enfocaments. I, finalment, ens condueix a construir les nostres pròpies respostes. El text s'organitza al voltant de tres preguntes, a les quals mira de donar resposta: Què fan els professionals d'allò social? Com es construeix el coneixement en l'àmbit socioeducatiu? Què vol dir que els professionals d'allò social són investigadors?

Paraules clau

Recerca, Coneixement, Àmbit socioeducatiu, Teoria, Pràctica

Los profesionales de lo socioeducativo como investigadores: la creación de conocimiento

El presente artículo pretende reflexionar sobre cómo se genera la investigación y la creación de conocimiento por parte de los profesionales del ámbito socioeducativo. Parte de la idea de que hacer frente a cualquier problema, primero, nos obliga a repensar lo que ya sabemos. Segundo, nos lleva a formularnos preguntas nuevas. Tercero, nos invita a buscar información y recursos para encontrar nuevos enfoques. Y, finalmente, nos conduce a construir nuestras propias respuestas. El texto se organiza en torno a tres preguntas, a las que trata de dar respuesta: ¿Qué hacen los profesionales de lo social? ¿Cómo se construye el conocimiento en el ámbito socioeducativo? ¿Qué quiere decir que los profesionales de lo social son investigadores?

Palabras clave

Investigación, Conocimiento, Ámbito socioeducativo, Teoría, Práctica

Community Education Professionals as Researchers: the creation of knowledge

This article is a reflection on how research and knowledge creation are generated by Community Education professionals, on the basis of the idea that in addressing a given problem we first have to rethink what we already know, before going on to ask ourselves new questions and then seeking information and resources with which to find new approaches in order finally to construct our own responses. The text is articulated around three questions, which it attempts to answer: What do professional social workers and community workers do? How is knowledge constructed in the socio-educational field? And what does it mean to say that these professionals are researchers?

Keywords

Research, Knowledge, Community Education, Theory, Practice

Com citar aquest article:

Úcar Martínez, Xavier (2016).

"Els professionals d'allò socioeducatiu com a investigadors: la creació de coneixement".

Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa, 62, p.11-23

ISSN 2339-6954

- Enfrontar-se a qualsevol problema, sigui de l'àmbit personal o professional, ens obliga, primer, a repensar el que ja sabem. En segon lloc ens porta a fer-nos preguntes que, potser de manera explícita, mai no ens havíem fet abans. També, en tercer lloc, a buscar informació i recursos que ens ajudin a enfocar o re-enfocar aquelles preguntes. I, per últim, en quart lloc, ens condueix a crear o construir les nostres pròpies respostes. Són, precisament, aquestes preguntes i respostes el que analitzem en aquest treball per intentar donar resposta al que ens planteja el títol que hem posat en aquest article¹.

En realitat, desenvolupar aquests quatre punts no és gaire diferent del que suposa i significa fer recerca. Però, és clar, normalment no pensem en aquests termes, atès que el que ens van ensenyar és que la recerca la fan els investigadors, no els pràctics. I també que, per a ser investigador, cal haver fet un doctorat a la universitat.

Caldria dir, per començar, que això, que probablement era veritat vint o trenta anys enrere, avui ja no ho és. O, millor dit, ja no ho és tant com ho era abans. La cultura en què ens hem format i la mateixa civilització occidental en què s'integra ens ha marcat amb tota una sèrie de visions, supòsits i pre-conceptes que ens fan molt difícil la interpretació d'unes realitats tan complexes com les que ens toca viure en l'actualitat. Jacquard (1994) ja ho va dir de manera clara a la darrera dècada del segle passat: tenim les metodologies i tècniques del segle XXI però les nostres formes de pensament són encara les de l'edat mitjana.

Jo posaré només dos exemples d'aquestes formes de pensar que, en aquest nou mil·lenni, obstaculitzen les nostres maneres de veure, interpretar i actuar sobre la realitat. Us les anticipo, tot i que hi arribarem al llarg del desenvolupament d'aquest treball: investigadors *versus* pràctics; i teoria *versus* pràctica.

He organitzat aquest text al voltant de tres preguntes:

1. Què fan els professionals d'allò social?
2. Com es construeix el coneixement en l'àmbit socioeducatiu?
3. Què vol dir que els professionals d'allò social són investigadors?

Què fan els professionals d'allò social?

El que pretén, amb aquesta pregunta inicial, és caracteritzar les professions del sector socioeducatiu per veure després com hi encaixa, si és que ho fa, la recerca.

Hem de començar dient que són uns professionals que actuen en contextos dinàmics i complexos en què la incertesa, el canvi constant, la immediatesa, la flexibilitat i la creativitat són ingredients nuclears de les seves accions

Tenim les metodologies i tècniques del segle XXI però les nostres formes de pensament són encara les de l'edat mitjana

quotidianes. Treballar en el marc de la vida quotidiana de les persones implica haver de tractar de manera continuada amb situacions que difícilment es poden preveure d'antuvi. És cert que l'experiència ens anirà donant claus per interpretar les situacions, i ens ajudarà a prendre decisions respecte a com actuar, però mai podrem acabar de preveure clarament què és el que ens trobarem en una situació concreta.

L'àmbit social és, per pròpia configuració, un àmbit viu i en continu canvi. És un àmbit, a més, contínuament regulat, influït o determinat per: 1) les polítiques socials o institucionals en què es produeixen les intervencions socials i educatives; 2) les pròpies accions de les persones participants; 3) els límits que ens posem nosaltres mateixos com a professionals dels drets humans.

És un àmbit que, com dirien els informàtics, es va construint en “temps real”. La vida no s'atura per donar temps als professionals a pensar de quina manera han de reaccionar davant d'una problemàtica concreta, ni tampoc per escollir l'estratègia d'acció o la tècnica millor o més adequada per enfrontar-la.

Al llarg de la seva carrera els professionals socioeducatius es veuran enfrontats moltes vegades a la “urgència de l'instant” i hauran de respondre amb “el que tinguin a mà en aquell moment”. I què és el que tindran en aquell moment?

Jo sóc un àvid lector de ciència-ficció i fa poc vaig llegir en una novel·la una resposta molt original i interessant a aquesta pregunta: “Si algun cop has d'escollir entre la intuïció i el que vas aprendre, escull el que vas aprendre: funciona la majoria de les vegades”. La resposta que com a professionals donem a aquesta pregunta dependrà de la nostra formació inicial i de la nostra experiència acumulada, però també de com sigui el o la professional com a persona.

Sovint es diu que les nostres professions estan “en construcció”, sobretot en l'àmbit de l'educació social, que és la professió més nova. Si algú pensa que això significa que arribarà un dia que ja estaran construïdes, sento desil·lusionar-lo, però em sembla que l'estar “en construcció” és més un atribut nuclear que conjuntural o provisional. Sempre estarem en construcció, com a professions i com a professionals, perquè treballem en i amb la vida quotidiana de les persones i això ni s'atura ni s'acaba fins que ens jubilem o ens morim.

És probable que algun dia, després de molts anys de feina, ens adonem que realment estem treballant bé i que hem aconseguit arribar a ser uns bons professionals i a fer bé la nostra feina. Però per aconseguir-ho cal, des del meu punt de vista, almenys, tres coses: 1) voler arribar a ser-ho; 2) posar els mitjans per aconseguir-ho; 3) temps. Recuperarem més endavant aquest punt perquè les trajectòries professionals i vitals són clau a l'hora de pensar en com arribem a convertir-nos en uns bons professionals.

L'estar “en construcció” és més un atribut nuclear que conjuntural o provisional

Que ningú no interpreti, però, que, un cop acabada la seva formació inicial, el professional no té les competències necessàries per actuar. Si hem fet bé les coses a la universitat, el professional que tot just s'incorpora al mercat de treball ha de ser capaç de desenvolupar, fonamentalment, dues tasques força complexes:

1. Potser la més important i la més global, seguint Freire, seria la de “saber llegir el món”. És a dir, em sembla que els professionals han de ser capaços d'analitzar les situacions socioeducatives en què participen i d'emmarcar-les en els contextos polítics, institucionals i socioculturals en què es produeixen.
2. Ha de ser capaç, també, utilitzant recursos propis o de l'entorn, de respondre a aquelles situacions amb les accions socioeducatives que resultin més beneficioses i més útils per a l'altre; per a la persona, el grup o la comunitat concreta amb la qual estan treballant.

Ser un professional eficaç, eficient, equitatiu i just vol dir donar respostes no només ràpidament sinó també de manera flexible i ajustada

Això significa que ha de ser un professional eficaç, eficient, equitatiu i just. Acomplir aquests criteris vol dir donar respostes no només ràpidament sinó també de manera flexible i ajustada a la situació i característiques concretes de la persona, el grup o la comunitat amb qui treballa. Això suposa, des del meu punt de vista, tenir clar, almenys, tres elements que seran nuclears tant en la formació inicial com en l'acció dels professionals:

1. Em sembla que és molt important canviar el focus en les accions dels professionals de l'àmbit social. Allò important no és el que fem; l'important és el que aconseguim. Crec que en les nostres professions s'insisteix massa en els processos i molt poc en els resultats; quan els uns i els altres no són res més que la conseqüència d'una manera diferent de mirar i de preguntar a la realitat. Els uns no tenen sentit sense els altres.
2. Orientar-se vers els resultats suposa entendre que el centre del nostre treball és l'altre i això significa que, en realitat, podem fer molt poc amb les nostres accions: només el que l'altre o els altres vulguin o ens deixin. La nostra tasca és la d'acompanyar i facilitar, però són els altres els qui han de generar els canvis que els han de portar a millorar les seves vides. Per això jo insisteixo sovint que hem de ser molt humils a l'hora de plantejar objectius socioeducatius i, sobretot, que cal plantejar-los i consensuar-los amb els participants. Només així podem tenir una esperança raonable d'aconseguir-los.
3. És evident que la nostra responsabilitat és sobre el que fem però, com ja he apuntat, el que ens farà ser uns bons professionals i el que realment ens farà sentir-nos realitzats a nivell de professional seran els resultats que anem ajudant a aconseguir a les persones amb què treballem. Un nen que és acollit per una família; un xaval que decideix reenganxar-se al col·legi; un jove que decideix buscar feina; o una comunitat que es posa a treballar conjuntament en un pla comunitari. Fets que nosaltres hem

ajudat a generar, però que han estat els altres, de manera autònoma, els que han decidit posar-los en marxa. Això serà el que ens farà sentir que fem bé la nostra feina.

Som educadors i treballadors socials però ni farem educació, ni farem treball social si els altres no ho volen, si els altres no escullen de manera lliure i voluntària actuar sobre ells mateixos per millorar les seves formes de ser i d'estar al món. Per això és tan important que les accions socioeducatives que desenvolupem siguin ajustades i adaptades a les característiques singulars d'aquelles persones, grups o comunitats amb els quals treballem i del context sociocultural en què estan situades.

Una primera conclusió que podem treure de tot això és que en cap cas podem ser uns simples aplicadors de coneixements i de tècniques. Haurem de ser, també i sobretot, creadors de coneixements i de tècniques. El que haurem de fer és buscar, adaptar o recrear els coneixements que tenim perquè s'ajustin o encaixin amb la singularitat de les situacions i les persones, grups o comunitats amb qui treballem. Per a poder crear nous coneixements i tècniques ajustats cal necessàriament investigar; mirar i actuar en i sobre la realitat amb els ulls i l'actitud dels investigadors.

En cap cas podem ser uns simples aplicadors de coneixements i de tècniques

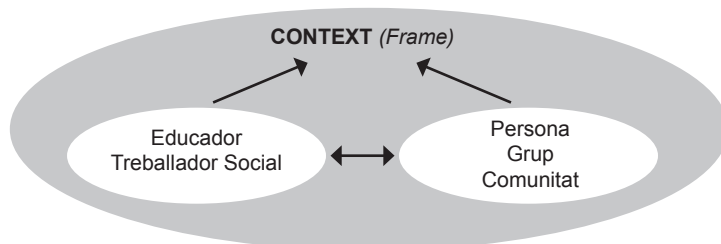

Com es construeix el coneixement en l'àmbit socioeducatiu?

Per a poder parlar de com es construeix el coneixement en l'àmbit de les professions socials es necessari, primer, saber de quin tipus de coneixement estem parlant i, en segon lloc, qui és qui crea o construeix aquest coneixement.

El punt de partida ha de ser, necessàriament, la relació socioeducativa que s'estableix entre un educador o treballador social i un subjecte, sigui individual o col·lectiu. Com es pot veure a la figura número 1, és en el triangle que se genera entre el professional, el context² i el participant on es produeix aquest coneixement.

Figura núm. 1: Elements que configuren la relació socioeducativa

1. Comencem pel professional. Podem acostar-nos al tipus de coneixement que es posa en joc en aquella relació a través de la manera com Bengtsson i altres (2008) caracteritzen el paper del pedagog social en les seves relacions amb els joves. Ells parlen de les tres *P*: “professional, personal i privat”. Això vol dir que el pedagog es relaciona amb els altres:

- A través de la “P” de professional, és a dir, mitjançant el disseny de projectes i l’aplicació de tècniques: el professional com a desenvolupador i aplicador de tècniques. En el nostre àmbit aquest coneixement és interdisciplinari. El professional que actua en una situació socioeducativa concreta ha de tenir coneixements de diferents tipus, tant sobre aquella situació com sobre les persones que s’hi troben: coneixements de tipus psicològic, sociològic, polític, pedagògic, etc.
- A través de la “P” de personal, és a dir, per mitjà de la relació personal: el professional com a persona que es posa en joc a ella mateix en la relació amb els participants.
- A través de la “P” de privat, és a dir, només en aquells casos en què la urgència o la problemàtica del cas ho requereixi, compartint amb el participant les seves experiències i vivències íntimes i privades.

L’acompliment equilibrat d’aquests tres papers busca generar unes relacions més autèntiques amb els joves. Estem parlant de, fonamentalment, tres tipus de coneixement:

- Un coneixement científic i tècnic (professional: contextual, educatiu i social).
- Un coneixement personal, experiencial.
- Un coneixement humà (comunicació i relacions interpersonals).

2. Pel que fa al subjecte participant, sigui individual o col·lectiu, cal començar amb una reflexió prèvia. Fins no fa gaire temps era una idea assumida i integrada que la ciència la fan els científics; que només els tècnics es poden ocupar de la tècnica i que, qui no forma part d’aquests col·lectius, només pot ser *pacient, destinatari, informant, espectador, client, votant o usuari*. La ciència i la tècnica es trobaven envoltades com d’una aurèola diferencial que les situava per sobre del comú dels mortals. La primera era només dels i per als científics que eren els qui feien recerca i els qui elaboraven coneixements nous. I la segona, només dels i per als tècnics que eren els qui, aplicant els coneixements creats pels primers, podien resoldre les problemàtiques de les persones i les comunitats. Per accedir a aquests mons exclusius calia pujar alguns graons i potser, també en alguns casos, utilitzar l’ascensor. Entre aquests graons es trobaven, per exemple, el del llenguatge, el dels procediments, el del coneixement, el de la formació i el de l’ofici.

Cada vegada es fa més evident, però, que els enfocaments diferenciadors, que generen compartiments estancs en el camp de la vida científica, social i cultural semblen no ser ni suficients ni apropiats per generar accions ajustades a les situacions i problemàtiques que viuen les societats del nou mil·lenni. Al llarg del segle passat hem après que les accions exclusivament científiques i tècniques són necessàries, però sembla que no són suficients per actuar d'una manera respectuosa, eficaç, equitativa i satisfactòria sobre les situacions o problemàtiques de les persones.

Les persones ni sabem ni ens acontentem ja amb ser *pacients* en el món de la medicina ni amb ser *destinataris o grup diana* en el món de l'educació. Si en un altre temps vam tenir paciència i resignació, ara ja no en tenim ni en volem tenir: sabem qui som i on som, i tenim una veu pròpia que és capaç de respondre als propis interessos, anhels i possibilitats. Volem ser el que som: és a dir, protagonistes de les nostres vides; ningú no ho pot ser per nosaltres, ningú ens pot substituir en aquest paper. Volem prendre les nostres pròpies decisions i fer les nostres pròpies eleccions en tot allò que ens afecta. Com apunta Postman (1999), no hi ha experts, no pot haver-n'hi, a viure la vida o a estimar. La vida es viu vivint-la en primera persona, i aquesta és una experiència que només la pot sentir i comprendre, en el seu sentit més ple i profund, qui l'està experimentant.

Com hem apuntat en un altre lloc (Úcar, 2014) les teories psicològiques i pedagògiques dels últims anys no han estat alienes a aquests plantejaments. La teoria sociocultural de l'aprenentatge de Vigotsky i seguidors; la filosofia moral i la teoria de l'experiència de John Dewey; la teoria de l'activitat d'Engeström; la teoria de les comunitats de pràctica de Wenger; l'educació popular i les idees pedagògiques de Freire al voltant de la dimensió política i la perspectiva crítica de l'educació; i, finalment, les teories de Rappaport, Zimmerman i d'altres respecte a l'empoderament, ens permeten presentar quatre principis generals al voltant dels quals organitzar el treball socioeducatiu:

- Les persones som els protagonistes de les nostres pròpies vides. Ningú no coneix millor que nosaltres mateixos el que significa viure les nostres vides. Ningú no pot parlar millor ni amb més fonament que jo sobre el que sento, penso o experimento, ni sobre com ho faig.
- Les persones aprenem, creixem i ens anem millorant a nosaltres mateixes fent; això és, a través de les activitats que desenvolupem en el nostre entorn físic, virtual i sociocultural.
- Les relacions interpersonals són mediadores en els nostres aprenentatges. Les persones aprenem amb els altres i a través dels altres, que poden convertir-se en mediadors dels nostres aprenentatges. La participació és context, mitjà i contingut d'aprenentatge.

La vida es viu vivint-la en primera persona, i aquesta és una experiència que només la pot sentir i comprendre qui l'està experimentant

- Ningú no educa ningú, de la mateixa manera que ningú no empodera ningú. Les persones ens eduquem i ens empoderem a nosaltres mateixos a través de les relacions que establim amb els altres i de les activitats que desenvolupem. L'educació i l'empoderament són quelcom a aconseguir, a assolir, i són processos que mai no s'acaben, que no tenen fi.

Aquests quatre principis ens porten a canviar el focus de l'acció socioeducativa. El protagonista ja no és el tècnic, el científic o l'expert. Tampoc ho és, per altra banda, la ciutadania o els participants. El protagonisme el té la relació, la interacció socioeducativa que ens interpel·la a tots dos, el professional i el ciutadà, i ens demana que siguem capaços de donar el millor de nosaltres mateixos a la recerca d'una millora en la qualitat de vida de les persones i les comunitats.

La contraposició inicial investigador/pràctic o científic/tècnic o professional, ja no té gaire sentit

Suposo que a partir d'aquí ja podem començar a tenir clar que la contraposició inicial de què parlàvem, investigador/pràctic o científic/tècnic o professional, ja no té gaire sentit. O, en tot cas, no la té si es pensen com a compartiments estancs i incomunicats. Els professionals no som, ni ho podem ser, els únics que creem coneixement. Ni tampoc no podem fer-ho d'una manera autosuficient, independent o aïllada respecte el context en què actuem ni de les persones amb qui estem treballant. Se'm podria rebatre que moltes vegades són els mateixos subjectes els qui no volen assumir aquest paper protagonista en la relació ni tan sols les corresponsabilitats associades a la mateixa. Jo respondria que, en tot cas, aquesta és la primera feina del professional: la de fer veure la necessitat de fer-ho d'aquesta manera, assumint les seves responsabilitats; òbviament en el seu propi interès.

Un cop presentat el marc en què es crea el coneixement socioeducatiu i les responsabilitats associades als participants en aquella creació compartida, caldria caracteritzar d'una manera més concreta aquest coneixement. És un tipus de coneixement que podria ser caracteritzat com de frontera; un coneixement híbrid que és al mateix temps teòric i pràctic, tècnic i experiencial o relacional. Crec que això és quelcom general i comú a qualsevol tipus de situació socioeducativa.

Es ara quan vull retornar a la segona de les visions que la nostra cultura ens ha llegat, allò a què feia referència a l'inici d'aquest text: la contraposició teoria/pràctica.

Se sol dir que els Finlandesos tenen fins a quaranta paraules diferents per dir o caracteritzar la neu o, millor dit, "qualsevol forma de precipitació congelada"²⁰. Al sud d'Europa només en tenim una. És una obvietat dir que veiem el món a través dels instruments i eines que ens permeten interactuar amb ell. Jo acostumo a dir sovint que estem estructuralment incapacitats per anomenar, i per tant per a comprendre o imaginar, quelcom que sigui al mateix temps teòric i pràctic. La cultura occidental no ens ha proveït d'un terme específic per anomenar-lo. El fet que no disposem d'aquest terme per designar

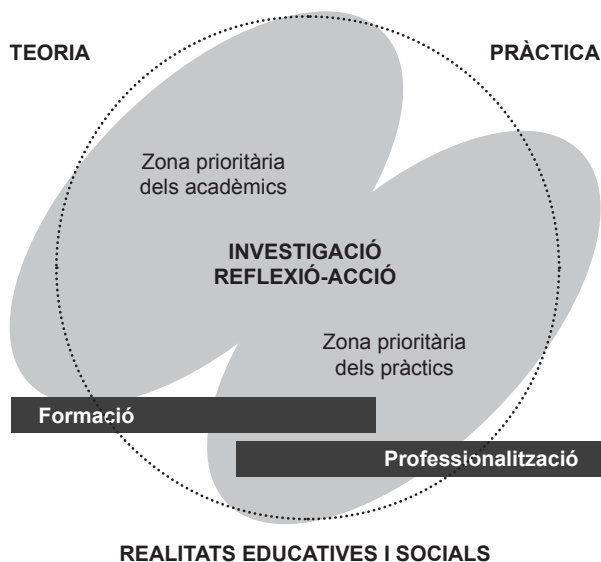
allò que és alhora teòric i pràctic no deixa de ser sinó un símptoma de la manera (simplificada) de veure i interpretar el món propiciada per la nostra cultura al llarg de la història. La complexitat actual de la nostra mirada requereix de nous conceptes i termes ajustats a unes descripcions i interpretacions del món molt més precises, profundes, connectades i, en definitiva, molt més riques.

Les accions i intervencions socioeducatives són complexes, ja que es nodreixen i es desenvolupen, de forma transversal en i sobre la teoria i la pràctica. De fet resulta molt difícil, per no dir impossible, diferenciar o separar el que correspon a l'una i l'altra en una acció socioeducativa. Per això no té sentit parlar, estrictament, de teòrics i pràctics de l'educació i el treball social. Els uns i els altres es nodreixen recíprocament i contínuament del que neix en la teoria i del que emergeix de la pràctica. En la figura número 2, que he pres d'Ortega; Caride; Úcar, 2013, es pot veure el que volem significar.

Figura núm. 2: Relacions entre teoria i pràctica en l'àmbit socioeducatiu

Camp acadèmic i professional de la pedagogia social-educació social

La complexitat actual de la nostra mirada requereix de nous conceptes i termes ajustats a unes descripcions i interpretacions del món molt més precises, profundes, connectades

La teoria sense la pràctica es torna especulació buida i inútil. La segona sense la primera es converteix en acció tancada, rutinària i sense vida. Separades la teoria i la pràctica de la pedagogia, de l'educació i del treball social es mouen en l'àmbit del solipsisme, tant el de la teoria com el de la pràctica. És a dir, es mouen en una certa forma, de vegades radical, de subjectivisme segons el qual només existeix o només pot ser conegut el que cadascuna d'elles és o representa, òbviament de manera totalment separada i diferenciada de l'altra.

La teoria sense la pràctica es torna especulació buida i inútil. La segona sense la primera es converteix en acció tancada, rutinària i sense vida

Jo parlo de pedagogia social. Ja sabeu que a Europa està relacionada de diferents maneres, segons els països, amb el treball social i l'educació social. Entenc la pedagogia social de manera interdisciplinària i interprofessional, com un objecte híbrid, complex, obert, dinàmic, canviant, viu i extraordinàriament versàtil que cal pensar, a un temps, com a ciència i com a pràctica. Integrades, la teoria i la pràctica, constitueixen i expliquen la pedagogia social, però cap de les dues pot fer-ho d'una manera completa o suficient per separat. Com a ciència pràctica o pràctica científica, la pedagogia social genera coneixements nous a partir de les seves pràctiques. Aquests nous coneixements obtinguts tornen a ser aplicats en pràctiques concretes per generar, una vegada més, coneixements teòrics i pràctics, una altra vegada nous, en una espiral acumulativa sempre creixent i sempre en moviment. Per això resulta tan difícil obtenir una fotografia estàtica que la defineixi, delimiti o caracteritzi d'una manera completa i satisfactòria. La pedagogia social, l'educació social i el treball social són mòbils i canviant, com ho som les persones, els grups i les comunitats. Tots estem evolucionant contínuament⁴.

Què vol dir que els professionals d'allò social són investigadors?

Al principi hem parlat sobre què volia dir ser un bon professional i jo deia que calen tres elements: voler ser-ho, buscar de manera continuada els recursos per poder ser-ho i, per últim, temps. Cal recordar que, per arribar al nivell de mestre en qualsevol tasca o ofici, es necessita un mínim de deu mil hores de pràctica (Sennett, 2009). Per arribar a ser un bon professional no es pot tenir pressa i el que cal, abans que res, és ser constant; tenir constància en la recerca contínua de tot allò que ens pot fer millorar la nostra manera de treballar.

Ara afegiré un quart element. És impossible ser-ho sense recerca, sense ser i adoptar davant la nostra tasca una actitud de recercador o recercadora. No estic dient que hagueu de fer un doctorat o que hagueu de ser investigadors professionals, és a dir, científics. El que dic és que heu d'adoptar l'actitud i el posicionament d'un recercador davant la realitat.

Crec que la definició que planteja la Viquipèdia ens pot ajudar a explicar exactament el que volem dir: "Un investigador (del llatí "Investigator" de "Vestigium", 'empremta, resta') és algú que porta a terme o que participa en una investigació, és a dir, que porta endavant un projecte orientat a la recerca de coneixement i l'aclariment de fets i de relacions"⁵. Això és el que els professionals d'allò social hem de fer: buscar coneixements i relacions que ens facin generar nous coneixements i noves preguntes. Així és com es construeix el coneixement en el nostre àmbit, així és, també, com ens formem de manera continuada i permanent i així és, per últim, com podem esperar arribar algun dia a ser bons professionals.

Encara, però, no hem respost la tercera pregunta: què hem de fer per a ser investigadors? Jo diria que els investigadors d'allò socioeducatiu saben o aprenen a mirar i interrogar, a buscar, a crear i a comunicar i compartir coneixement i relacions de maneres procedimentalment sistemàtiques i rigoroses i, en tots els casos, en el marc ètic d'allò comú i d'allò que ens fa ser éssers humans.

1. Saber **mirar** i **interrogar** la realitat (o aprendre'n) –el context, els participants i jo mateix– significa fer-se preguntes, qüestionar i qüestionar-se i no conformar-se, en cap cas, amb respostes simples o amb la primera resposta. Vol dir intentar anar sempre més enllà del que hi ha o del que es veu i interrogar-se sobre com ha arribat a ser o estar on està i de la manera com està.
2. Saber **buscar** tot allò (o aprendre'n) que ens pot ajudar a donar respostes a aquelles preguntes que ens ha produït la nostra mirada. Buscar relacions, causes i correlacions; buscar factors potenciadors i limitadors; buscar coneixements, informació i recursos; buscar plantejaments alternatius; i buscar solucions.
3. Saber **crear** respostes noves i ajustades a aquelles preguntes (o aprendre'n). Crear nous camins i maneres noves de caminar; noves relacions i solucions; noves accions i noves tècniques i procediments. Sent conscients sempre, però, que no hem tancat res, que mai es tanca res i que les respostes que hem creat són provisionals i generen noves preguntes que ens portaran a iniciar un altre cop el procés. Un procés que mai no serà el mateix que l'anterior perquè els participants en la relació socioeducativa i el propi context en què es produeix ja no som com érem en iniciar el procés que tot just acabem. Hem après, hem canviat i en sabem més. Investigar és aprendre; és canviar.
4. Saber **comunicar** i **compartir** les noves respostes generades o produïdes (o aprendre'n). Aquesta és una de les maneres principals de produir coneixement en l'àmbit social. Cada cop que un o una professional no comunica –en forma d'article, de comunicació, de curs, d'intercanvi entre professionals i un llarg etcètera– o no comparteix les problemàtiques i les troballes de la seva feina quotidiana en els diversos programes i projectes en què està participant, està contribuint a empobrir i disminuir el patrimoni de coneixements i tècniques de la professió. Comunicar i compartir el que fem és un deure i una responsabilitat respecte a la professió i als professionals.

Hi ha tres elements més que cal comentar abans de cloure aquest article. El primer es refereix a l'ordre dels sabers o aprenentatges que configuren els investigadors. Pot ser un ordre seqüencial o no. De fet, els sabers o aprenentatges presentats es poden desenvolupar de maneres seqüencials i continuades o, pel contrari, de maneres simultànies o simplement desordenades, sempre

Què hem de fer per a ser investigadors? Buscar, crear, comunicar i compartir coneixement, en el marc ètic d'allò comú

en funció de les característiques concretes de les realitats en què ens trobem involucrats.

El segon element fa referència a les eleccions personals que fa el o la professional en relació amb la seva manera de treballar. Sempre hem d'escollir, en la mesura del possible, allò que volem fer i allò que volem ser. Sereu uns bons professionals i investigadors o investigadores si, com hem apuntat al principi, voleu ser-ho i treballeu per aconseguir-ho. Aquesta és, normalment, la voluntat que insufla passió en tot allò que fem. Tot i que la passió ens pot fer gaudir o patir amb tot allò que fem, el que està clar és que aquella ens sosté i ens impulsa sempre cap endavant.

El darrer element té a veure amb la creació de coses noves. S'ha de dir que és impossible si un no està disposat a arriscar, a posar-se en joc, a mostrar allò que s'està fent o allò que es pretén fer. La creació neix de l'atreviment, de la gosadia. Cal voler crear coses noves i arriscar-se a fer-ho. Que ningú pensi, però, que la creació apareix com una il·luminació, facis o no facis res. Crear coses noves requereix treball, constància i dedicació i, sobretot, pensar que treballem amb persones i que no tot s'hi val. Espero que aquest text us animi a ser agosarats i agosarades per treballar de valent com a investigadors i investigadores i crear coneixements nous en la vostra feina. Això no por fer sinó engrandir i millorar el sector socioeducatiu del qual formem part.

La creació neix
de l'atreviment.
Crear coses
noves requereix
treball, constància
i dedicació

Xavier Úcar Martínez
Catedràtic de Pedagogia
Professor del Dept. de Pedagogia Sistemàtica i Social
Universitat Autònoma de Barcelona
xavier.ucar@uab.cat

Bibliografia

- Bengtsson, E.; Chamberlain, C.; Crimmens, D.; Stanley, J.** (2008). *Introducing social pedagogy into residential child care in England*. P. 1-25. Disponible en: <http://goo.gl/xnIUxl>
- Jacquard, A.** (1994). *Este es el tiempo del mundo finito*. Madrid. Acento.
- Goofman, E.** (2006). *Frame Analysis. Los marcos de la experiencia*. Madrid. Centro de investigaciones sociológicas.
- Ortega, J.; Caride, J. A.; Úcar, X.** (2013) "La Pedagogía Social en la formación-profesionalización de los educadores y las educadoras sociales, o de cuando el pasado construye futuros". En: *RES. Revista de Educación Social*, núm. 17. Monográfico: "Rescatando la historia y las historias de la educación social". 31 de juliol. <http://www.eduso.net/res/?b=21&c=227&n=716>
- Postman, N.** (1999). *El fin de la educación*. Barcelona. Octaedro.

Sennett, R. (2009). *El artesano*. Barcelona. Anagrama.

Úcar, X. (2011). "Social pedagogy: beyond disciplinary traditions and cultural contexts?". En: J. Kornbeck; N. Rosendal Jensen (Eds.) *Social Pedagogy for the entire human lifespan*, (p. 125-156) Bremen: Europäischer Hochschulverlag GmbH & Co. KG.

Úcar, X. (2014). "Presentación: evaluación participativa y empoderamiento". En: *Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria*, 2014, 24, p. 13-19 http://www.upo.es/revistas/index.php/pedagogia_social/

- 1 Aquest text és la ponència presentada en la 16a Jornada del Pràcticum de la Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés (URL), celebrada el 5 de febrer de 2016.
- 2 Goffman va aportar el concepte de *frame*. "Tot marc de referència primari –diu Goffman– permet al seu usuari situar, percebre, identificar i etiquetar un nombre aparentment infinit de successos concrets definits en els seus termes" (2006, pàg. 23). Es podria dir que és un dispositiu cognitiu i una pràctica d'organització de l'experiència social que permet a una persona comprendre la situació que està vivint i prendre'n part.
- 3 Vegeu <http://www.biginfinland.com/palabras-para-nieve-fines/>
- 4 Per a més informació, vegeu Úcar, 2011.
- 5 Vegeu <https://es.wikipedia.org/wiki/Investigador>